

Kvinnofråga i August Strindbergs naturalistiska dramer

Skračić, Agata

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:354148>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-03**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Zagrebs universitet
Filosofiska fakulteten
Institutionen för skandinavistik

Agata Skračić

Kvinnofråga i August Strindbergs naturalistiska dramer

Examensarbete

Handledare: Janica Tomić, fil. dr.

Zagreb, september 2022

Innehållsförteckning

Inledning	2
Historisk bakgrund	2
Vad skrevs om Strindbergs kvinnohat	3
Fröken Julie	5
Fadren	6
Källförteckning	9
Såzetak	10
Abstract	10

Inledning

August Strindberg var svensk författare, journalist och dramatiker som föddes 1849. Han var en produktiv författare som skrev över 60 dramer, 10 romaner och många noveller i sin livstid.

Strindberg skrev sitt först drama, *Mäster Olof* 1872, men det inte blev accepterad av Kungliga teatern. Det är därför att Strindbergs litterära genombrott började senare med romanen *Röda rummet* (1879) som var starkt påverkad av naturalistiska författare som Emil Zola och Edvard Brandes, författare som införde moderna genombrottet i Skandinavien. Romanen *Röda rummet* kallas för första moderna romanen i Sverige. Strindberg är bäst känd för sina verk som *Fröken Julie*, *Mäster Olof*, *Giftas*, *Fadren*, *Ett drömspel*, *Tjänstekvinnans son* och så vidare.¹

Strindberg är den grundläggande personen för naturalismen i teater. Hans naturalistiska tragedier inkluderar *Fröken Julie*, *Fadren* och *Fordringsägare*. Förord av *Fröken Julie* kallas ofta för manifestet av naturalism i teater. Det är synlig på grund av användning av informellt tal, improvisation i föreställningen och minimalistiska scenografin. I fokus av Strindbergs pjäser ligger en psykologisk kamp av huvudpersonen. Mål av naturalistiska dramer är att belysa problemen som ett samhälle har, därför finns det ofta i naturalistiska verken teman som fattigdom, vulgaritet men också kvinnofråga.

Examensarbetet handlar om vad var kvinnofrågans bakgrundshistoria i tidsperioden då Strindberg skrev sina verk, hur kvinnor behandlades i Strindbergs naturalistiska dramer och varför Strindberg kallas för en kvinnohatare. I arbetet ska det analyseras kvinnofrågan och representation av kvinnor i Strindbergs pjäser på exempel av två naturalistiska dramer: *Fröken Julie* och *Fadren*.

Historisk bakgrund

För att veta varför Strindberg skrev om kvinnorna på det sättet som tolkas som kvinnohatet, måste man veta historisk bakgrund av kvinnofrågan i Sverige. Kvinnofrågan handlar om förbättring av position av kvinnor i samhället. Problematiken som var viktigaste för kvinnors jämställdhet var rösträtt, kvinnoutbildning och rätt att arbeta och tjäna pengar. Strindberg skrev

¹ <https://www.britannica.com/biography/August-Strindberg> (22 juni 2022)

sina naturalistiska dramer i en historisk tidsperiod när kvinnor inte hade rätt att rösta. En stor debatt om kvinnors position i samhället började med Henrik Ibsens pjäs *Ett Dockhem* (1879) (Verhofstadt, 2015, s. 47). I *Ett Dockhem* utmanar Ibsen publik eftersom pjäsen handlar om kvinnors rätt att vara självständiga. Som svar på Ibsens verken skrev Strindberg drama *Kamraterna* (1888). I *Kamraterna* växlar maken och frun sina roller. Huvudidén av *Kamraterna* är att unisexism och komplett jämställdhet i äktenskap är ohållbar (Finney, 1989, s. 207). Strindberg kritiserade också Ibsens *Ett Dockhem* i förord av *Giftas*. Han hävdade att: ”Hon (Nora) längtar ut till frihet, personlig egoistisk njutningsfull Ibsenisk frihet ... frihet från att vara amma och mor, med ett ord frihet av naturens lagar.” (Strindberg, 1986, s. 19)

Strindberg reflekterade över varför kvinnor inte hade självständighet, alltså att kvinnor inte var självständiga eftersom de berodde på män. Vidare hade kvinnor inte sina egna finanser som är en nödvändig aspekt för att vara fri. På så sätt påstod han också att kvinnorna inte hade en uppfinnargeni, med hänsyn att det inte fanns briljanta kvinnor inom kultur på denna tid (Mauritzson, 1914, s. 211).

August Strindberg diskuterade tillika om kvinnors position i samhälle och deras rättigheter i förord av första delen av novellsamling *Giftas*. Han skrev att kvinnor inte har samma rättigheter som män på grund av förvända samhällsordning. Sedan påstår Strindberg att: ”Flickan skall äga samma frihet att "gå lös" och välja sällskap var hon vill” och vidare ”Kvinnor skall hava rösträtt”. I novellen *Dygdens lön* ironiserade Strindberg över sakramenten (Strindberg, 1986, ss. 22, 23, 45). Sällades hade han problem med staten och kyrkan när *Giftas* gavs ut. Folk trodde att denna novellsamling var en hädelse. År 1884 dömdes Strindberg på grund av kätteri och av denna skäl flyttade Strindberg ut ur Sverige (Shideler, 2009, s. 60).

Vad skrevs om Strindbergs kvinnohat

Folket blev chockade när Strindbergs pjäser först gavs ut och dessa verk är fortfarande aktuella. Man kan läsa om folkets reaktion till en av tidigaste teaterföreställning av *Fadren*. Det är illustrerad i ett brev från Strindberg till Nietzsche. I brevet är beskriven vad som hände när *Fadren* först utfördes. Han skrev att:” an elderly lady fell down dead..., another woman gave birth, and at the sight of the straitjacket three- fourths of the audience rose en masse to leave,

yelling madly” (Finney, 1989, s. 208). Även idag är Strindbergs verk teman av ett stort antal av publikationer. Publikationer handlar ofta om Strindberg och hans relation till kvinnofråga.

Det finns många olika åsikter angående Strindbergs attityd mot kvinnor. Strindberg själv tog motsätliga attityder om tema under diverse omständigheter. I ett brev från Strindberg till Edvard Brandes står påståendet: ”*is it really necessary for the unmarried woman to enter the male labor market. After all, she has her own*”. En förklaring till detta är: ”*The unmarried woman can become maid, a wet nurse, a housekeeper, a teacher, a music teacher, an actress, a dancer, a singer, a lady in waiting, a queen, an empress, or- in the worst case- a whore*” (Finney, 1989, s. 211).

Man kan också hitta på citat av August Strindberg som säger: ”Jag beklagar djupt kvinnornas betryckta ställning, som ej tillåter dem sysselsätta sig med livets högre intressen och sanningens sökande.” Det står i direkt motsats till den andra kvinnohat citaten. Enligt Gonda Verhofstadt: Strindberg bara ville sprida otydlighet angående sin egna ståndpunkt beträffande kvinnornas position, så att man inte kunde låta sig styra av Strindbergs inställning, utan att man måste reflektera själv om Strindbergs verk och kvinnornas position i samhället och äktenskapet (Verhofstadt, 2015, s. 46).

Gail Finney ger en insikt om två Strindbergs artiklar publicerad i *Die Fackel*. I den förste artikeln påstod August Strindberg att manligt kön är överlägsen än kvinnligt för det är män som utvecklade kulturella samma som materialistiska och religiösa områdena av samhället. I den andra artikel från *Die Fackel* sa Strindberg att han inte hade attackerat kvinnornas försök att frigöra sig från arbete i köket utan deras försök att fria sig från moderskap. Avslutningsvis säger han att kvinnor inte behöver hans beskydd, eftersom det är kvinnor som föder barn, således är det kvinnor som styr världen (Finney, 1989, s. 211). Gail Finney markerar också likheter mellan August Strindberg och Otto Weininger eftersom de bägge sa att kvinnor var omoralisk, utan själ eller geni och att kvinnor inte kunde tänka på ett rationalistiskt sätt (Finney, 1989, s. 211).

Å andra sidan tolkar forskaren Gonda Verhofstad Strindbergs dramer *Pelikanen*, *Fadren* och *Herr Bengts hustru* som ett feministiskt försök att införa jämställdhet i äktenskap. Enligt henne inser författaren ”att införa jämställdhet tyckts vara det enda sättet att undvika katastrofer i familjen” (Verhofstadt, 2015, s. 76). Som en följd av detta är Strindberg inte en kvinnohatare; tvärtom han är kvinnorrättförespråkare.

Fröken Julie

Fröken Julie är en naturalistisk tragedi som baseras på en händelse från verkliga livet. Pjäsen handlar om fröken Julie som blir intim med sin tjänare Jean på midsommarnatt och det resulterar med tragedi. I tid när bok gavs ut var det mycket omstridd för det berör inte bara teman som självmord utan också skillnader mellan klasser, kamp mellan kön och ansvar. Enligt Ross Shideler reflekterar pjäsen självmord av Victoria Benedictsson. Inspiration kunde också ha kommit från historien om Emma Rudbeck. Rudbeck var en generals dotter som hade förförd sin tjänare (Shideler, 2009, s. 61).

I förord av *Fröken Julie* säger Strindberg att: Teatern har därför alltid varit en folkskola för ungdom, halfbildade och kvinnor, hvilka ännu ega kvar den lägre förmågan att bedraga sig sjelfva och låta sig bedras, det vill säga få illusion, emottaga suggestionen af författaren (Strindberg, *Gospođica Julija/ Fröken Julie*, 2021, s. 74).

I före nämnda paragraf är kvinnor definierade som dem som låta sig bedras. På lika sätt påstår Strindberg att hans karaktärer är moderna och att de saknar definition i traditionell betydelse. Det sägs att ”mina karaktärer är konglomeratet av föregångna kulturgrader och pågående, bitar ut böcker och tidningar” (Strindberg, *Gospođica Julija/ Fröken Julie*, 2021, s. 75). Fröken Julie är därför en modern karaktär dock det sägs att hon är halvkvinna. Halvkvinnan är enligt författaren ”en typ som tränger sig fram, säljer sig numera mot makt, ordnar, utmärkelser, diplom, såsom förut mot pengar och antyder urartning.” (Strindberg, *Gospođica Julija/ Fröken Julie*, 2021, s. 76).

Vidare förklarar Strindberg alla orsaker varför denna tragedi händer. Det finns flera motiv däremellan är ”moderns grundinstinkter; fädrens oriktiga uppfostran av flickan; egen naturell och fästmannens suggestioner på den svaga degenererade hjärnan; vidare och närmare: feststämningen på midsommarnatten; faderns bortovaro; hennes månadssjuka” (Strindberg, *Gospođica Julija/ Fröken Julie*, 2021, s. 74). Sexism är synligt i tidigare nämnda citatet, men oavsett är detta citat mer explicit än allt som skrevs på denna tid. Det är viktigt att notera att Strindberg skrev förord av *Fröken Julie* när pjäsen hade redan kommit ut (Shideler, 2009, s. 63).

Som påstår Strindberg anledning för Julies förvända beteende är bland annat ”*dålig uppfostran*”. Här hänvisar han till växling av könsroller. Det här också nämns i artikeln av Gail Finney: “*growing up she learned everything a boy learns and was dressed like a boy*” (Finney,

1989, s. 225). På grund av detta är fröken Julie i tvivel för hon vet verkligen inte vem är hon. Det är också synlig i slutet av pjäsen när hon säger:

JULIE:”... Men det är han som uppfostrat mig till förakt för mitt eget kön, till halfqvinna och halfman! Hvems är skulden till hvad som skett? Min fars, min mors, mitt eget! Mitt eget? Jag har ju intet eget? (Strindberg, *Gospođica Julija/ Fröken Julie*, 2021, s. 122)

Klasskillnader markeras också i *Fröken Julie*. Eftersom Jean föddes som medlem av underklassen och han drömmer om en uppgång till högreklass. Ambition driver honom för att övertyga fröken Julie att stjäla pengar. Därav kan man dra en parallell med Strindbergs *Lilla katekes för Underklassen*, där han noterar att: „överklassen invänder att det står varje underklass fritt att ”genom arbete” höja sig till överklass. Detta är lögn! Det vanligaste sättet att bli överklass är mer eller mindre legal stöld”.² Skillnaden mellan högre och lägre klass är närmare synlig i beteende av karaktärerna. Men det är nämligen könsskillnad som är definierande faktor i slutet av tragedi.

FRÖKEN tar rakknifven och gör en gest. Så här?

JEAN. Ja! – Men jag skulle icke göra det – märk det! för det är skilnad på oss!

FRÖKEN. Derfor att ni är man och jag är qvinna? Hvad är det då för skilnad? (Strindberg, *Gospođica Julija/ Fröken Julie*, 2021, s. 122)

Fröken Julie har allting att förlora: hennes status, respekt av andra och självaktning. Det är känslor av stolthet och skam som driver fröken Julie att begå självmord. Emellertid Jean säger inte till Julie att döda sig, han bara ger henne rakkniven. Vad som är intressant är att läsaren inte vet i slutet av pjäsen om fröken Julie verkligen begår självmord, man kan bara gissa.

Fadren

Fadren är en naturalistisk tragedi som handlar om kvinnors rättighet, relation mellan könen men också med problem i familj. I begynnelse av *Fadren* får läsare lära sig känna information att tjänaren Nöjd hade sex med pigan Emma. Därefter Emma blir med barn. Nöjd förnekar sitt ansvar och säger att man aldrig kan veta om han är fader.

² <http://runeberg.org/stbgoimm/0108.html> (19 juni 2022)

RYTTMÄSTARN: Kort och godt:är du far till barnet eller inte?

NÖJD: Hur ska en kunna veta det?

RYTTMÄSTARN: Hvad för slag?Kan du inte veta det?

NÖJD: Nej si det kan en då aldrig veta. (Strindberg, Fadren, 1887)

Det är inledning i Ryttnästarens tvivel om sitt eget faderskap. Det kan kallas för spel inom spel. Berättelsen omfattar kamp mellan frun (Laura) och maken (Ryttnästaren) över rätt att bestämma vad som är bäst för deras dotter (Bertha). Obildad Laura genomför sitt plan att göra Ryttnästaren att bli galen med tvivel angående hans faderskap för att kunna lämna honom i sinnessjukhus. Man inser att Laura kämpar verkligen för rätt att besluta och sin jämställdhet, men hon gör det på ett okonventionellt sätt. I själva pjäsen kan man upptäcka problem som dyker upp i äktenskap samma som i andra kärleksförhållande. Ryttnästaren och Laura hade ett förhållande som liknar till relation mellan modern och barn i begynnelse av deras äktenskap, men de upptäckte problem eftersom det också fanns sexuella sidan av äktenskap. Därefter gick deras förhållande sönder.

Lauras lägre status i äktenskap grundar sig på några faktorer. För det första är finansiell beroende. Gail Finney skriver i *The Devil in the House: Strindberg's The Father*: "Her lack of financial power is evident early in the play... (Laura) is told she must account for what she has spent." För det andra är att Lauras position är definierad med faktum att hon saknas formellt utbildning. På denna tid utbildades kvinnor sällan för att kvinnors position i samhälle var baserad på hennes roll som moder. Kvinnors underlägsna position var därför institutionaliserad (Finney, 1989, s. 212). Därefter följer att Lauras enda sättet på vilket hon kan ha makt eller kontroll är genom moderskap. Vidare påstår Finney: "her treatment of Bertha suggests that she is not committed to motherhood for its own sake but rather because of the power it affords her-the only power she can have" (Finney, 1989, s. 219). Som följer av detta att Laura är ett typ av moder som använder sitt eget barn för att demonstrera hennes makt.

Finney analyserar Lauras personligheten som en motsats till viktoriaiskt ideal av kvinna. För att belysa vad som är viktoriaiskt ideal av kvinna som kallas också för Ängeln i huset finns det citat av Virginia Woolf som förklarar detta: "She (Angel in the House) was intensely sympathetic. She was immensely charming. She was utterly unselfish. She excelled in the difficult arts of family life" (Woolf, 1996, s. 1346). Enligt Finney: "Strindberg's portrayal of Laura flies in the face of Victorian ideal of the angel in the house." Kort sagt Laura är

presenterad som obildad, finansiell beroende hustrun. Hon missbrukar också sin makt och står i motsats till ideal av vad kvinna på denna tid skulle vara. På grund av detta kallas Gail Finneys texten *The Devil in the House? Strindberg's The Father*, för det verkligen finns inte Ängeln i Fadren, således är det Laura som illustrerar djävulen i huset.

Dåvarande könsroll blir synlig när Ryttmästaren pratar om sina känslor, han säger: ”Ja. Jag gråter, fastän jag är en man. [...] Varför skulle icke en man få klaga, en soldat få gråta.” (Verhofstadt, 2015, s. 54). Här kan man se skillnader i beteende mellan kvinnor och man för det var acceptabelt för en kvinna att gråta men inte för en man. Laura lyckades att skicka sin man till mentalsjukhus men han dog av chock innan det utfördes.

Enligt Gonda Verhofstadt (Verhofstadt, 2015, s. 54) är *Fadren* en ”varning till de manliga läsarna åskådarna i dåtidens samhälle: Inför jämställdhet i ditt äktenskap, annars kommer alla kvinnor att ta hämnd på varje pojke och man...”

Några forskare, däremellan Martin Lamm, tror att Strindbergs *Fadren* är en självbiografisk pjäs för han också hade misstanke angående sitt faderskap. Han hörde sin fru (Siri von Essen) säga att Strindberg skulle gå i sinnessjukhus och där liksom ligger likhet mellan Strindberg och Ryttmästaren (Verhofstadt, 2015, s. 45).

Avslutning

Man kan inte förneka Strindbergs bidrag som författaren till Sveriges samhälle. Faktum är att Strindberg är en av mest produktiva och mest lästa svenska författare. I sina verk sysslade Strindberg med teman som kvinnornas position i samhället, kristendom och problem av lägre klass. Några av dessa teman är fortfarande kontroversiella. Om han sysslade med dessa teman för att skapa uppmärksamhet till dessa problem eller var det hans egen attityd kan man aldrig veta. Är Strindberg en kvinnohatare eller bara provokatör, måste varje man besluta för sig själv.

Källförteckning

Finney, G. (1989). *The Devil in the House: Strindberg's The Father*. U G. Finney, *Women in modern drama: Freud, Feminism and European Theater at the Turn of the Century*. Cornell University Press.

Mauritzson, J. (1914). *Strindberg and the woman question*. *Publications of the Society for the Advancement of Scandinavian Study*.

Shideler, R. (2009). *Miss Julie: naturalism*. U M. Robinson, *The Cambridge Companion to August Strindberg*. Cambridge: Cambridge University Press.

Strindberg, A. (1887). *Fadren*. Helsingborg: H. Österling & C:Is boktryckeri.

Strindberg, A. (1986). *Giftas*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Strindberg, A. (2021). *Gospođica Julija/ Fröken Julie*. Vinkovci: Gradsko kazalište Joza Ivakić.

Verhofstadt, G. (2015). *August Strindberg: Kvinnohatare eller kvinnorättförespråkare?* *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 34.

Woolf, V. (1996). *Professions for women*. U S. Ghibert, & S. Gubar, *The Norton anthology of literature by women: the traditions in English*. New York: W. W. Norton & Co.

<http://runeberg.org/stbgoimm/0108.html> (19 juni 2022)

<https://www.britannica.com/biography/August-Strindberg> (22 juni 2022)

Sažetak

Žensko pitanje u naturalističkim dramama Augusta Strindberga

August Strindberg je jedan od najproduktivnijih pisaca švedske književnosti. Naturalizam koji se očituje u njegovim djelima dolazi kao posljedica utjecaja europskih pisaca Edvarda Brandesa i Emila Zole. Predgovor Augusta Strindberga za naturalističku tragediju *Gospođica Julija* smatra se manifestom kazališnog naturalizma. U velikom opusu Strindberg se dotiče brojnih kontroverznih tema poput pitanja radničke klase, kršćanstva i ženskog pitanja. Žensko pitanje se bavi problematikom ravnopravnosti između muškarca i žena, kao i položajem žena u društvu i obitelji. Završni rad se fokusira na pronalaženje elemenata ženskog pitanja u naturalističkim tragedijama Augusta Strindberga na primjeru drama *Gospođica Julija* (1888) i *Otac* (1887.). Cilj završnog rada je stvoriti potpuniju sliku o stvaralaštvu Augusta Strindberga, te njegovu odnosu prema ženskom pitanju.

Abstract

The woman question in August Strindberg's naturalistic dramas

August Strindberg is one of the most significant Swedish writers. He was greatly influenced by European naturalistic writers like Emile Zola and Edvard Brandes. In the tragedy *Miss Julie* Strindberg sets an example of the naturalistic principle in theater. A large number of his publications involve controversial themes such as problems of the working class, Christianity, and the woman question. The woman question deals with important social problems such as equality between sexes and the status of the woman in the family. The text focuses on the woman question in Strindberg's works, in particular naturalistic dramas *Miss Julie* (1888) and *The Father* (1887). The focus of the text is on creating a bigger picture of Strindberg's attitude towards the women question.